

ІСТОРІЯ КУЛЬТИВУВАННЯ ТА СЕЛЕКЦІЇ СОЇ НА ПОЛТАВЩИНІ

Білявська Л.Г., Білявський Ю.В., Діянова А.О.

*Полтавська державна аграрна академія, Україна, 33603, м. Полтава, вул.
Г. Сковороди, 1/3, E-mail: bilyavska@ukr.net*

Перші згадки про культивування сої землевласником Л.А. Черноглазовим у Кобеляцькому повіті Полтавської губернії датуються кінцем 19 століття (1878-1883 рр.). На Константиноградській ярмарковій сільськогосподарській виставці господарств (1882 р.) члени Полтавського сільськогосподарського товариства (1865-1920 рр.) експонували насіння сої. На Полтавській сільськогосподарській виставці (1883 р.) експонувалось насіння, соєва олія. У журналі «Хуторянин» (м. Полтава, 1899 р.) друкували оголошення про реалізацію насіння сої Овсинського.

На Полтавській дослідній станції у 1926-1927 роках вивчали 6 зразків сої різних груп стиглості та досліджували їх біохімічний склад, а у 1928 році розпочали вивчення її агротехніки.

У 1927 році П.П. Бордаков на дослідному полі Полтавського сільськогосподарського політехнікуму вивчав колекцію з 19 сортів сої. З 1928 по 1935 роки професор П.П. Бордаков очолював селекційну роботу з соєю на Харківській державній селекційній станції. Привезений ним з Полтави сорт Староукраїнська №1 у 1933 році був районований.

Селекціонер А.К. Лещенко з 1924 по 1927 рік навчалась у Полтавському технікумі, а після закінчення навчання працювала викладачем у рідному навчальному закладі. З 1932 року, вона аспірант Харківського Інституту рослинництва.

У 70-х роках минулого століття на Полтавщині сіяли близько 20 тисяч га сої щорічно. Цьому, в значній мірі, сприяло те, що під керівництвом співробітника Полтавської державної дослідної станції ім. М.І. Вавилова Василя Наріжняка були впроваджені технології, які дозволяли отримувати 2,5-3,0 т/га насіння і 25,0-30,0 т/га зеленої маси сої.

На Красноградській дослідній станції, яка з 1910 року була опорним пунктом Полтавської дослідної станції, селекційна робота з соєю була розпочата у 1934 р. У 1938 р. на державне сорто випробування було передано 5 сортів гібридного походження: Квітка, Норма, Правда, Праця, Киянка. В довоєнний час селекцію очолював професор С.І. Чорнобривенко. Із кінця 70-х років до середини 80-х рр. її вів Ю.Ф. Киричок, який до цього, близько десятиліття, працював над цією проблемою на Синельниківській дослідній станції. З 1987 року селекцію сої проводила його учениця Л.Г. Білявська, яка у ході виконання програми аспірантської підготовки на Красноградській дослідній станції розпочала дослідження з питань адаптивної селекції сої. Нею проведено пошук і виявлено джерела адаптивності до несприятливих факторів навколишнього середовища. На першому етапі адаптивної селекції із матеріалу, створеного під керівництвом Ю.Ф. Киричка, виділені високопродуктивні лінії з сприйнятою нормою реакції на лімітуючі фактори навколишнього середовища, які за результатами державного сорто випробування були зареєстровані як сорти Аметист, Агат, Артеміда.

З 2001 року, Л.Г. Білявська продовжує селекційну роботу у Полтавській державній аграрній академії.

В 2002 році нею заснована лабораторія «Селекції, насінництва та сортової агротехніки сої». Назва НДР «Створити нові високопродуктивні сорти сої адаптовані до умов Лісостепу України різних напрямів використання, з високою якістю продукції та розробити схеми їх насінництва і сортові технології вирощування».

Напрями діяльності лабораторії:

- Вивчення та створення нового вихідного матеріалу сої.
- Виведення сортів сої різних напрямів використання.
- Ведення первинного насінництва сортів сої.
- Реалізація добазового насіння суб'єктам насінництва.
- Кваліфікаційна підготовка студентів, аспірантів.
- Співпраця з науковими установами та соєсінючими господарствами країни.

Наукова робота лабораторії проводиться у тісному зв'язку з навчальним процесом і є його невід'ємною складовою, що сприяє поліпшенню якості підготовки здобувачів вищої освіти напряму підготовки «Агрономія».

Інноваційними розробками лабораторії є сорт Алмаз, зареєстрований в 2007 р., та сорт Антрацит - у 2013 р. Л.Г. Білявська є зареєстрованим підтримувачем сорту сої Аметист (1998 р.) та співавтором сортів Агат, Артеміда, Вінні, Вежа, Адамос, Александрит, Аквамарин, Авантюрин.

За даними Української сільськогосподарської асоціації виробників та переробників сої вищезгадані сорти щорічно висівають в Україні на десятках тисяч гектар.

Великий історичний досвід вирощування культури, наявність високоадаптованих врожайних сортів, в тому числі полтавської селекції, сприяють тому, що з 2006 року щорічні посівні площі сої на Полтавщині становлять більше 100 тис. га, а з 2015 року більше 200 тис. га.

THE HISTORY OF CULTIVATION AND BREEDING SOYBEANS IN THE POLTAVA REGION

Bilyavska L.G. Belyavskiy Ya. V., Diyanova A.A.

Poltava State Agrarian Academy, G. Skovoroda str. c. Poltava, 33603, Ukraine,

e-mail: bilyavska@ukr.net

The historical aspects of soybean cultivation in the Poltava province are described. The institutions and names of the scientists who made a significant contribution to the study of soybean crop, its selection, to its distribution in the Poltava region, are mentioned.

The main directions of the activity of the laboratory "Selection, seed growing and agrotechnology of soybean", which was founded in the Poltava State Agrarian Academy, are indicated.

The registered soybean varieties developed with the participation of the laboratory staff are listed and information on their prevalence in Ukraine is provided.

The volumes of soybean area in Poltava region are given.